

Ung i utkant – tankar om framtida blant ungdom frå utkantkommunar

Finn Ove Båtevik

Artikkelen byggjer på ei undersøking blant ungdom i utkantkommunar. Undersøkinga viser store variasjonar i kva grad ungdom ser føre seg ei framtid i eigen oppvekstkommune. I nokre av kommunane gjev mange ungdommar uttrykk for at dei er positive til ei slik framtid, på tvers av det allmenne biletet av utkantungdom sitt forhold til eigen oppvekststad. Mange kan tenke seg å busette seg i oppvekstkommunen. Ungdom som har flytta på hybel, vender i stor grad tilbake til heimkommunen for å ta del i det sosiale livet der i helgane. Variasjonane mellom kommunane er store, trass i at alle kommunane har status som utkant. Artikkelen drøftar dette i forhold til allmenne utviklingstrekk hjå moderne ungdom og trekk ved dei samfunna dei aktuelle ungdomane har vakse opp i.

Utferdsstrangen er sterk blant ungdom. Utkantkommunane er ikkje noko unntak. Dette kjem til uttrykk både i ord og handling. Mange gjev uttrykk for at dei ser føre seg ei framtid andre stader enn der dei veks opp. Mange reiser også ut. Nokre kjem attende, og andre flyttar inn, men resultatet for mange utkantkommunar er ein negativ flyttebalanse. Trass dette allmenne inntrykket, viser undersøkinga *Ung i utkant* store variasjonar med tanke på korleis ungdom ser på det å etablere seg i eigen kommune (Båtevik og Olsen 2000). Medan relativt mange ungdommar frå enkelte utkantkommunar ser eigen oppvekststad som aktuell bustad, gjeld dette langt færre i andre utkantkommunar. Det er desse variasjonane som skal drøftast nærare i denne artikkelen. Fleire spørsmål er aktuelle. For det første er det viktig å få fram kva variasjonane går ut på. For det andre er spørsmålet i kva grad det er samheng mellom desse variasjonane og korleis ungdommar frå ulike kommunar oppfattar eigen heimstad. Til sist er spørsmålet korleis ein kan tolke og forstå variasjonane i lys av meir allmenne utviklingstrekk, både med tanke på trekk ved ungdomskul-

turen, og med tanke på kva som karakteriserar dei ulike utkantsamfunna. Kvifor signaliserer ungdomar frå nokre utkantkommunar sterk lokal tilhørsle, medan ungdomar frå andre utkantkommunar i liten grad gjer det same?

Spørsmålet om kvar ein ønskjer å bu, står kanskje ikkje øvst på lista når ein 16-åring ser framover. For dei fleste er det eit spørsmål som ein først må ta meir endeleg stilling til langt fram i tid. Framveksten av utdanningsamfunnet har medverka til det. Det er først når 16-åringen og jamaldringane hans eller hennar har passert tretti at det er mogleg å samanlikne ønskjer og eventuell realisering av desse (Sørli 1995:179–196).

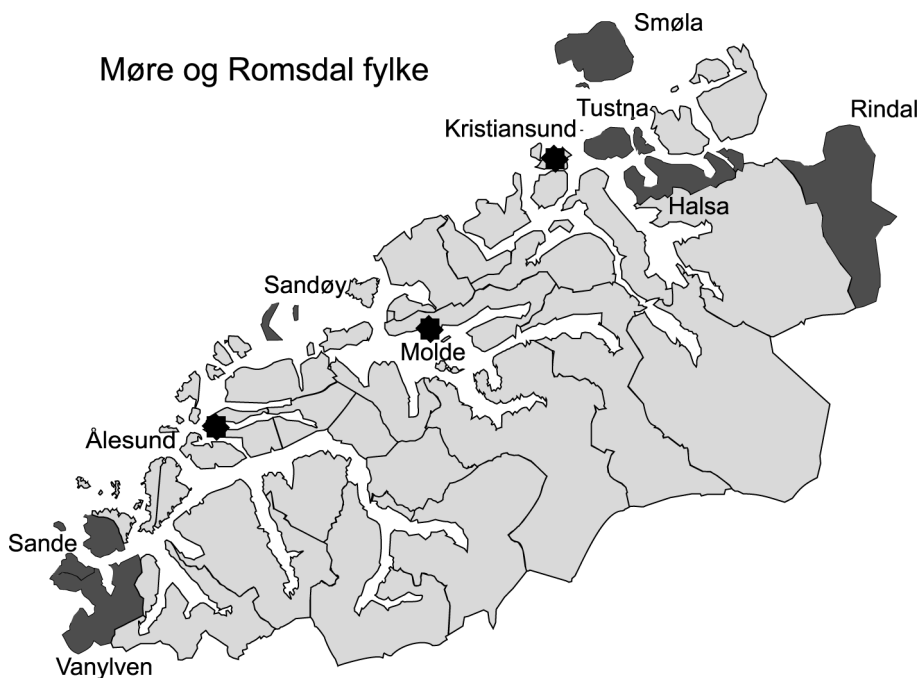
Sjølv om spørsmålet om framtidig busetting ikkje er det mest aktuelle for 16-åringane, møter ein del i denne og nærliggjande aldersgrupper frå tid til anna dette spørsmålet. Fleire undersøkingar retta mot ungdom tek opp ulike variantar av spørsmål som tek sikte på å få ungdom til å seie noko om framtid og bustadspreferansar (Båtevik og Olsen 1999, Heggen 1994, Hougen 2000, Stefansen 1998). Forskarane finn spørsmålet interessant fordi det seier noko om korleis ungdom «konstruerer» si eiga framtid, ut frå den situasjonen dei er i der og då. Spørsmålet er også interessant fordi dei faktiske vala ungdomane gjer gjennom etableringsfasen, har klare konsekvensar for mange lokalsamfunn. Det kan ha konsekvensar for tilgangen på arbeidskraft, grunnlaget for å oppretthalde tenestetilbodet og så vidare.

Spørsmålet er ikkje minst aktuelt i mange utkantkommunar. I slike kommunar er ei god eigenrekruttering ein viktig føresetnad for utviklinga framover. «Ønskjer du å busette deg i eigen kommune?» var difor eit sentralt spørsmål også for undersøkinga *Ung i utkant*.

Litt om undersøkinga

Undersøkinga vart gjennomført våren 2000. Ungdomar frå kommunane Vanylven, Sande, Sandøy, Smøla, Tustna, Halså og Rindal var med. Alle kommunane ligg i Møre og Romsdal. I alt seks alderskull deltok, det vil seie dei som var elevar i ungdomsskulen og dei som hadde gått ut av ungdomsskulen dei tre føregåande åra. Ungdomane svara på spørjeskjema. For dei yngste vart utfylling av skjema gjennomført i regi av skulane. Dei eldste vart i hovudsak kontakta via posten. Det kom inn i alt 822 svar, noko som gav ein svarprosent på 88 for ungdomsskuleelevane og 67 for dei tre eldste alderskulla.

Figur 1. Dei sju kommunane i Møre og Romsdal som var med i undersøkinga.

I alle undersøkingar av dette slaget vil det vere ein risiko for sjølvseleksjon. Dersom det er slik at bestemte grupper i mindre grad enn andre tek seg tid til å svare på skjemaet, vil dette kunne påverke resultatet. Den høge svarprosenten reduserer i seg sjølv denne risikoen. Det ville også vere grunn til å vere på vakt dersom det var slik at dei mest overraskande resultatata kom frå kommunar med lågast svarprosent.¹ Her er det derimot motsett. Nokre av dei mest overraskande resultatata er frå dei kommunane som har høgast svarprosent. Dessutan er det i fleire samanhengar slik at forskjellar mellom kommunane frå undersøkinga blant dei i ungdomsskulealder også blir stadfesta blant dei eldste ungdomane. Begge desse forholda er med på å styrke inntrykket av at variasjonane mellom dei ulike utkantkommunane ikkje skuldast ulikskapar i svarprosent.

Artikkelen drøftar situasjonen for ungdom frå fire av dei sju kommunane. Desse fire kommunane representerer ytterpunktta i materialet. Medan relativt mange av ungdomane frå to av desse kommunane (Sandøy og Rindal) ser føre seg ei framtid i oppvekstkommunen, er det langt færre blant ungdomane frå dei to andre (Tustna og Halså) som kan tenke seg det same.

Framtid i heimkommunen?

Korleis den enkelte vurderer ei eventuell framtid i eigen kommune, vil avhenge av ståstad. Dette gjeld anten det er utkantungdom eller annan ungdom som står for vurderingane. Slike vurderingar er mellom anna avhengig av kjønn, alder, utdanningsplanar og vidare yrkesplanar. Kor ein bur har også ein del å seie. Tidlegare undersøkingar viser at ungdom i spreiddbygde område i mindre grad enn ungdom i tettstad ser føre seg ei framtid i eigen kommune. Forskjellane er særleg klare blant gutane. Jentene i spreiddbygde område skil seg mindre frå jentene i tettstad (Heggen 1994:102–104).

Heggen samanlikna tettstadar og spreiddbygde område i ulike kommunar i Møre og Romsdal. Nokre av kommunane frå undersøkinga til Heggen hadde relativt store tettstader. I kommunane som er med i undersøkinga *Ung i utkant*, er geografien annleis. Det er vanskelegare å samanlikne mellom tett- og spreiddbygde område. Nokre av kommunane har ikkje tettstader. I dei kommunane der det er tettstader, er desse tettstadene små. Trass dette er det klare geografiske forskjellar i korleis utkantungdomar ser på ei framtid i eigen kommune. Desse forskjellane er tydelege om ein samanliknar dei ulike kommunane. Ein relativt stor del av ungdomane kan tenkje seg ei framtid på heimlege trakter i nokre av kommunane. I andre kommunar er den delen av ungdomen som ønskjer det same, langt mindre.

Det var ungdom frå Sandøy som i størst grad uttrykte ønske om å kunne busette seg i eigen oppvekstkommune. Godt over halvparten av dei 83 ungdomane (56 prosent) frå Sandøy som var med i undersøkinga, svara ja på spørsmålet. Dette inkluderer både ungdomsskuleelevar og ungdom som er i ein alder der dei fleste er i vidaregåande opplæring. Rett nok tok meir enn halvparten atterhaldet «om det lagar seg slik». Tala er høge, også jamført med liknande undersøkingar frå andre stader i landet. Stefansen (1998) samanliknar tal frå fleire NOVA-undersøkingar der tilsvarande spørsmål er stilt. Randaberg er den av kommunane der svara ligg nærast resultatata frå Sandøy (Stefansen 1998: 94). I Randaberg var det i følgje Stefansen 54 prosent av ungdomane som svara ja på spørsmålet om dei ønskte å busette seg i eigen oppvekstkommune. Også i Randaberg tok halvparten av ungdomane atterhaldet «om det lagar seg slik». Randaberg er, til forskjell frå Sandøy, ingen utkantkommune. Den er derimot ein av nabokommunane til Stavanger. Randaberg er ein kommune som, for å seie det med Øia (1993), har gått frå å vere bygd til å bli forstad.

I tillegg til Sandøy, var Rindal den av dei sju utkantkommunane i Møre og Romsdal der ungdomane i størst grad ønskte å busette seg i eigen heimkommune. I Rindal var det halvparten av ungdomane som svara ja på spørsmålet. Forskjellane mellom Sandøy og Rindal på eine sida, og Halså og Tustna i den andre enden av skalaen var stor. I Halså var det ein av fire ungdomar som gav uttrykk for at dei ønskte å busette seg i heimkommunen. I Tustna var den delen av ungdomane som svara ja på dette spørsmålet litt, men ikkje mykje høgare. Tustna var også den kommunen der ungdomane i størst grad tok atterhald om kva som kunne skje. Det var såleis berre tre av 77 ungdomar frå Tustna som gav uttrykk for at dei «svært gjerne» kunne tenke seg å bu i kommunen.

Mange ungdomar er naturleg nok usikre på kvar dei ønskjer å busette seg. Mange gjev også uttrykk for slik uvisse. Både i Sandøy og Rindal er det færre ungdomar som gjev uttrykk for slik uvisse enn i dei andre kommunane. Dette kan i seg sjølv vere noko av forklaringa på dei store forskjellane mellom kommunane. Slik sett treng ikkje mangelen på positive svar vere uttrykk for at ungdomane er negative til å busette seg i eigen oppvekstkommune. Det er likevel for enkelt å tru at svaret på forskjellane mellom kommunane ligg her. I Sandøy gjev 22 prosent av ungdomane uttrykk for at dei ikkje ønskjer å busette seg i kommunen. På Tustna gjev 40 prosent uttrykk for det same.

Det er mange ønskjemål som ikkje let seg realisere. Derfor kan det vere interessant å prøve å få ungdom til å vurdere sine ønskje opp mot noko som kan vere ein reell situasjon for mange når bustadsetablering er aktuelt. Spørsmålet vart då kva den enkelte ungdom trur kan vere eit sannsynleg utfall av eigen etableringsprosess. Utkantungdomane vart difor utfordra til å tenke seg sjølv inn i ein framtidig situasjon. Spørsmålet var formulert på følgjande måte: «Tenk deg at du er 30 år. Du har sambuar eller ektefelle og to barn og ønskjer ditt eige husvære. Kvar trur du at du kjem til å bu?»

Vurderingane ungdomane gjer, er litt annleis når dei skal seie noko om kva dei trur vil vere situasjonen mange år fram i tida, jamført med det dei ønskjer. I dei fleste tilfelle er det fleire som ønskjer å bu i oppvekstkommen enn som trur at dei kjem til å busette seg der. Forskjellane er rett nok ikkje dramatiske. Medan godt over halvparten av Sandøy-ungdomen ønskte å bu i heimkommunen, var det litt under halvparten som trudde dei kom til å gjere det. På same måten var det kvar fjerde Halså-ungdom som ønskte å bu i heimkommunen, men kvar femte som trudde dei kom til å gjere det. Eit interessant trekk her er at forskjellane mellom kommunane framleis er store. Det er langt fleire ungdomar frå Sandøy og Rindal som trur på ei framtid i eigen kommune enn kva som er tilfelle i Halså og Tustna.

Kven vil busette seg i heimkommunen?

Sett i forhold til eit velkjent mønster, både i haldningar til å busette seg i eigen heimkommune og faktisk flytting, er det ikkje overraskande at gutane i større grad enn jentene ønskjer å busette seg i eigen oppvekstkommune. For utkantkommunane sett under eitt ønskjer halvparten av gutane å bu i heimkommunen. Mindre enn kvar tredje jente ønskjer det same. Også planlagt eller igangverande utdanning påverkar ønskje om framtidig bustad. Dei som tek eller har planar om å ta yrkesfagleg utdanning, er meir positive til ei framtid i eigen kommune enn dei som satsar på allmennfaglege studieretningar. På same måten er ønsket om å bu i heimkommunen sterkast blant dei som ikkje har planar om høgare utdanning. Også dette er eit mønster som går att i undersøkingar av dette slaget. Det er blant gutane utorienteringa i sterkast grad blir påverka av kva utdanning den enkelte satsar på. Gutane som tek sikte på ei yrkesretta utdanning, ønskjer i langt større grad å bu i heimkommunen enn gutane som tek sikte på ei allmennfagleg utdanning.

Forskjellar mellom gutar og jenter kan seie noko om meir allmenne trekk når det gjeld forholdet til eigen heimkommune. Det seier mindre om grunnar til at ungdom i nokre utkantkommunar vurderer ei framtid i eigen kommune på ein annan måte enn ungdom i andre utkantkommunar. Variasjonar i utdanningssatsing kan derimot vere eit moment i ein slik samanheng, gjeve at det er klare forskjellar mellom kommunane på dette området. I nokre tilfelle kan det vere grunn til å sjå på slike samanhengar i dei aktuelle utkantkommunane. Det er til dømes få av gutane i Rindal som har planar om høgare utdanning. Dette gjeld særleg blant dei som no går i vidaregåande. Det er derimot ikkje noko klart mønster i undersøkinga som peikar i retning av at dette er ei viktig forklaring på forskjellane mellom kommunane.

Opplivinga av heimkommunen som framtidig bustad vil også kunne vere prega av korleis ein opplever å bu der som ung. Korleis den enkelte opplever eigen heimkommune kan vere prega av dei aktivitetar han eller ho deltek i. Det kan også vere eit resultat av korleis dei elles opplever staden og miljøet der. Når det gjeld aktivitetsnivået på organiserte fritidsaktivitetar, viser svara frå utkantungdomane at dette berre i mindre grad påverkar ønskje om å bu i heimkommunen eller ikkje. På spørsmål om kva dei tykkjer om miljøet på eigen heimstad, er det derimot klarare samanhengar. For å kunne seie noko om dette vart ungdomane bedne om å ta stilling til fleire påstandar om trivsel og ungdomsmiljøet på eigen heimstad. Dei skulle også samanlikne eigen situasjon med situasjonen til dei som veks opp i større byar.

Tabell 1. Ønskje om å bu i heimkommunen blant ungdom i utkantkommunar fordelt etter haldningar til miljø i eigen heimkommune og kjønn. Prosent.

Bu i heimkommunen?	Hovudsakleg positiv		Både og		Hovudsakleg negativ	
	Gutar	Jenter	Gutar	Jenter	Gutar	Jenter
Ja, svært gjerne	31	13	10	6	7	5
Ja, om det lagar seg slik	33	31	29	16	12	9
Veit ikkje	26	37	32	27	33	21
Nei	10	20	29	51	48	65
Totalt	100	101	100	100	100	100
N	229	167	138	188	42	57

Gutane er meir positive til miljøet i heimkommunen enn jentene. Dette gjev i seg sjølv ein peikepinn om at haldningane til miljøet kan vere relevant for i kva grad dei unge vurderer ei framtid i oppvekstkommunen eller ikkje. Dette inntrykket blir enno klarare om ein vurderer grupper med ulike haldningar til miljøet i heimkommunen opp mot kvarandre. Eit stort fleirtal av dei gutane som er positive til miljøet på staden der dei bur, ønskjer også å bu i heimkommunen. Berre i underkant av kvar femte av dei som er klart negative til miljøet i heimkommunen, kan på si side tenkje seg det same. Tilsvarande mønster gjer seg gjeldande blant jentene. Her ønskjer i underkant av halvdelen av dei jentene som er positive til miljøet i heimkommunen, å bu i heimkommunen. Berre eit fåtal av dei som er klart negative til miljøet i heimkommunen, kunne tenkje seg det same.

Utkantungdomane vart også utfordra til å seie noko om korleis dei oppfatta arbeidsmarknaden og miljø for det å skape ein eigen arbeidsplass i oppvekstkommune. Dette gav eit mønster som langt på veg er i samsvar med det tabellen over viser. Rett nok var det mange fleire som gav uttrykk for ei «både og-haldning» til desse spørsmåla, medan nesten ingen var klart negative. Det viktige i denne samanhengen er likevel at dei som var positive til arbeidsmarknaden og miljø for jobbskaping, også i langt større grad enn andre ønskte å bu i heimkommunen.

Den gode staden og haldningar til eige lokalsamfunn

Det er i seg sjølv ikkje særleg overraskande at dei som gjev uttrykk for at dei trivst der dei bur, også er meir positive til å bu der i framtida enn dei som ikkje trivst der. Dersom dette kan seie noko om kvifor ungdom i ulike utkantkommunar ser ulikt på ei framtid i eigen kommune, kan det derimot vere eit interessant funn. Då seier det noko om at nokre utkantkommunar tek betre vare på ungdomen enn andre.

I undersøkinga vart det lagt vekt på å få fram eit breitt bilete av kva ungdom oppfatta som ein god stad å bu. I tillegg til at ungdomane fekk seie noko om haldningar til eige oppvekstmiljø, fekk dei også seie noko om kva dei oppfatta som ein god stad å bu. Desse opplysningane kan setje synet på eige oppvekstmiljø inn i relieff. Det går fram at eit godt sosialt miljø og det å ha gode vener der dei bur, har mykje å seie for dei fleste. Mange legg også vekt på grunnlaget for jobb og karriere. Godt skuletilbod er blant andre forhold mange av ungdomane er opptekne av. Sjølv om det også er mange som vil ha god tilgang på butikkar eller godt tilbod med kafear, diskotek og så vidare, er det likevel færre som nemner dette. Det er nokre forskjellar i svara til gutane og jentene. Jentene er mellom anna i større grad enn gutane opptekne av eit godt barnehagetilbod. Det er også nokre variasjonar med tanke på kva kvalitetar ungdom frå dei ulike utkantkommunane legg mest vekt på. Forskjellane er likevel ikkje store.

Det same er langt på veg tilfelle når ungdomane skulle trekke fram kva som gjorde eigen kommune til ein bra kommune å bu i, og kva som gjorde eigen kommune til ein mindre bra kommune å bu i. Fin natur og godt grunnlag for friluftsliv var det flest ungdomar trekte fram som ein kvalitet ved eigen kommune. Det same gjeld det sosiale miljøet. Manglande tilbod på uteliv, det vil seie eit lite tilfredsstillande tilbod på kafear, diskotek og så vidare, blir oftast nemnt når ungdomane skal seie noko om kva som gjer eigen kommune mindre god å bu i. I tillegg kjem mangel på opningar på jobbmarknaden og mangel på gode kommunikasjonar høgt opp på lista.

Det er nokre forskjellar på kva ungdomane frå dei ulike kommunane legg vekt på, men desse forskjellane er jamt over små. Vektlegginga av gode kommunikasjonar er til dømes ulik, noko som heng saman med opplagte forskjellar mellom kommunane. I nokre av kommunane er avstandane store og mange heilt avhengige av ferje for å kunne bruke ein del tilbod. I andre kommunar er dette eit mindre problem.

Dermed er biletet som følgjer. Mange utkantungdomar har ei felles oppfatning av kva kvalitetar som kjenneteiknar «den gode staden». Dei er i tillegg nokså samstemte med tanke på kva dei ser på som kvalitetar og manglar ved eigen kommune, i alle høve på eit generelt plan. Når spørs-

måla om haldningar til miljø på eigen heimstad blir meir konkrete, er det derimot større sprik i svara frå ungdomane, alt etter kvar dei kjem frå. Mange ungdomar frå Sandøy og Rindal er gjennomgåande positive til påstandar om miljøet i eigen kommune. Dei same kommunane hadde også flest ungdomar som i hovudsak var positive til arbeidsmarknaden og miljø for jobbskaping i kommunen. Samstundes er ungdom frå Tustna blant dei som i minst grad er positive til miljøet og arbeidsmarknaden i eigen kommune. Ungdomen på Tustna er, som vi hugsar, også blant dei som er mest reserverte til ei framtid i heimkommunen. I Halså sprikar resultatane meir. Blant ungdomsskuleelevane er haldningane langt på veg på line med resultatane frå Tustna. Det er også blant ungdomsskuleelevane frå Halså skepsisen til ei framtid i eigen kommune er størst. For dei som er i den alderen der dei fleste går i vidaregåande opplæring, er oppfatning av miljøet i Halså langt meir positivt. På same tid er det relativt mange, i alle fall av gutane i denne aldersgruppa, som ønskjer å busette seg i Halså.

Hybelstad- og heimstadorientert ungdom

Mange av ungdomane som er ferdige med ungdomsskulen, har alt teke første steget ut av eigen kommune. Dette gjeld ungdomane i fleire av utkantkommunane. I nokre av kommunane bur dei fleste ungdomane som er ferdige med ungdomsskulen på hybel. Sandøy og Halså er dei kommunane som har flest hybelungdomar. Meir enn ni av ti ungdomar frå desse kommunane bur på hybel. Tustna har også mange ungdomar som har flytta på hybel, men noko mindre enn dei to første. Rindal er blant dei utkantkommunane der mindre enn halvparten bur på hybel.

Trass i at mange bur på hybel, er dei eldste ungdomane i fleire av kommunane vel så positive til å busette seg i heimkommunen som dei yngste. Slik sett ser det ikkje ut til at overgangen til hybeltilværet svekkjer heimorienteringa.

Den kontakten hybelungdom har til heimstaden, kan seie noko om kva oppvekstkommunen har å seie for den enkelte. Hybelungdomane vart difor utfordra til å ta stilling til ein del påstandar om sitt eige forhold til heimkommunen. Påstandane dreia seg om kor ofte dei reiste heim, i kva grad dei møtte vener når dei var der, i kva grad dei deltok i helgeaktivitetar på hybelstaden og så vidare. På bakgrunn av dei svara dei gav, vart ungdomane kategoriserte som heimstadorienterte og hybelstadorienterte. I tillegg til kategoriane hybelstad- og heimstadorienterte var det også ein mellomkategori.

Ikkje uventa var gutane meir heimstadorienterte enn jentene. Medan to av tre gutar hovudsakleg er heimstadorienterte, er halvparten av jentene det same. Det er også fleire jenter enn gutar som gjev uttrykk for at dei er mest orienterte mot hybelstaden. Også i mellomkategorien var det flest jenter.

Forskjellane mellom hybelstad- og heimstadorientert ungdom er interessante fordi dei langt på veg styrkar andre funn i undersøkinga. Kommunar med klart heimstadorientert hybelungdom, har gjerne relativt mange ungdomar som ser positivt på ei framtid i kommunen. Der mange av ungdomane er hybelstadorienterte, er det gjerne færre som ønskjer å busette seg i heimkommunen. Forskjellane mellom Sandøy og Tustna illustrerer dette tydelegast. Begge har mange ungdomar som bur på hybel. Blant hybelungdomen frå Sandøy er ein stor del av gutane, men også eit stort fleirtal av jentene, hovudsakleg heimstadorienterte. På Tustna er halvparten av gutane og eit fåtal av jentene det same. Samstundes framstår ingen av gutane og kvar tiande jente frå Sandøy som hovudsakleg hybelstadorienterte. På Tustna er derimot halvparten av gutane og over halvparten av jentene hovudsakleg hybelstadorienterte. Forskjellane mellom ungdomane frå dei to kommunane er såleis store. Det skal rett nok understrekast at svara frå Tustna her skil seg klart ut frå alle dei andre kommunane også.

Kan variasjonane forklarast?

Tankar om framtida treng ikkje vere uttrykk for korleis framtida faktisk blir. Medan nokre realiserer planane sine, endrar andre dei undervegs. Oppfølginga av den såkalla Stranda-undersøkinga frå like etter andre verdskrigen er uttrykk for dette. Resultatet i dette tilfelle var at fleire busette seg i kommunen enn det framtidsplanane til dei unge strandingane kunne gje inntrykk av (Myklebust 1997). Dei tankane ungdom gjer seg om framtida, er såleis ikkje først og fremst interessante som grunnlag for prognosar om korleis framtida blir. Dei seier meir om korleis ungdomane opplever den situasjonen dei er midt oppe i. Framtidsorienteringa har såleis utspring i nosituasjonen (Heggen 1994). Det kan vere ein måte å gje meingsinnhald og struktur til verda på slik ho ser ut på det tidspunktet den enkelte ungdomen møter spørsmålet «ønskjer du å busette deg i heimkommunen?». Ungdomane som ønskjer å busette seg i heimkommunen, har gjort seg erfaringar så langt i livet som gjer at dette blir oppfatta som eit interessant alternativ.

Planar for framtida kan også ha ein symbolsk funksjon (Fauske 1993). Dei seier noko om kven ungdom ønskjer å vere. Ungdom er i ein lausri-

vingsprosess. For mange kan det vere viktig å signalisere at dei ikkje er heimfødingar, men å framstå som moderne og verdsvante. Storbyen var det tradisjonelle symbolet på det moderne, skriv Fauske. Seinare, i ein situasjon der verda kjem nærare både gjennom media og dei erfaringar ungdom gjer, lokkar utlandet meir. I ei undersøking blant ungdomsskuleelevar i Haram kommune var det til dømes fleire ungdomar som rekna med å busette seg i utlandet enn dei som ville busette seg i eigen oppvekstkommune (Båtevik og Olsen 1999:65). Dei signala ungdom frå utkantkommunar som Sandøy og Rindal gjev, peikar på mange måtar i ei anna retning. Ikkje slik å forstå at dette skal tolkast som at dei signaliserer at dei er heimfødingar. Som anna utkantungdom har mange av dei alt flytta på hybel, lenge før dette blir aktuelt for ungdom i meir sentrale strok. Mange av dei har planar om å reise lenger ut i verda for å ta høgare utdanning, rett nok med unntak av gutane frå Rindal. Slik sett er ein kanskje ikkje så langt frå det Fauske ser som ein kombinasjon av «lokal tilhøyrsløse og global orientering». At det er så store variasjonar i den lokale tilhøyrsla frå ein kommune til ein annan, er meir påfallande. Dermed er ein framme med eit av mest utfordrande spørsmåla som blei reist innleiingsvis. Kvifor signaliserer ungdomar frå nokre utkantkommunar sterk lokal tilhøyrsløse, medan ungdomar frå andre utkantkommunar i liten grad gjer det same?

Sett i eit sosialiseringsspektiv er dette eit interessant spørsmål. Sosialiseringsspektivet står sentralt i studiar av ungdom og lokalsamfunn (Heggen mfl. 1993). Perspektivet legg vekt på dei sosiale fellesskapa barn og ungdom blir påverka av gjennom oppveksten. Det generelle biletet som blir teikna, er at utdannings- og mediasamfunnet svekkjer lokal identitet. Biletet som blir teikna av ungdomane frå utkantkommunar i Møre og Romsdal, tyder på at dette ikkje nødvendigvis er tilfelle. Sjølv om alle ungdomane er barn av utdannings- og mediasamfunnet, ser den lokale identiteten ut til å variere sterkt blant ungdomar frå forskjellige kommunar.

Kanskje ligg svaret i at det er store forskjellar på korleis ungdom frå dei fire kommunane opplever eige oppvekstsamfunn? Kommunane i undersøkinga har fått fellesnemninga utkantkommunar. Dette er ikkje tilfeldig. Det var desse kommunane, saman med ein til, Møre og Romsdal fylkeskommune plukka ut til å vere med i den såkalla utkantsatsinga. Denne satsinga var del av eit nasjonalt tiltak, initiert av regjeringa Bondevik. Kommunane som kom med i denne satsinga, var alle kjenneteikna av svak demografisk utvikling. Dei hadde sterk nedgang i folketalet på 1990-talet. Tre av kommunane fekk redusert folketalet med over ti prosent i løpet av dette tiåret, mellom desse Sandøy. Kommunane er prega av spreidd busetnad. Den største tettstaden ligg i Rindal kommune, ein tettstad med knapt 600 in-

nbyggjarar. Kommunane er også små målt i folketal. Dei minste er Tustna med vel 1 000 innbyggjarar og Sandøy med vel 1 300 innbyggjarar.

På dette planet er det lite som skil kommunane. Spørsmålet er kvifor ungdomane likevel i så ulik grad ser føre seg ei framtid i eigen kommune. Noko av forklaringa kan vere at ungdomane vurderer utsiktene på arbeidsmarknaden ulikt frå kommune til kommune. Sandøy kan tene som eit døme. På Sandøy er det bedrifter som er leiande på sitt område internasjonalt. Sandøyungdom lever såleis med moderne produksjon av internasjonalt format nær inn på livet. Spranget frå det lokale til det globale er såleis ikkje langt, sjølv om du lever på ei lita øy på Vestlandskysten. Kor medvitne ungdom er om den posisjonen industrien har på øya, er eit anna spørsmål. I følgje sentrale informantar i Sandøy har ungdomen lite kjennskap til at det føregår ein produksjon som stiller store krav til kompetanse hjå arbeidsstokken i kommunen, ein produksjon som også byr på store utfordringar for unge menneske. Som i mange andre delar av produksjonsnæringane er den lokale produksjonsverda i stor grad lukka for barn og unge.

Forklaringane på variasjonane i haldningane blant ungdom i ulike utkantkommunar kan ligge på eit anna plan. I gjennomføringa av undersøkinga var inntrykket at dei lokale kontaktpersonane i Rindal og Sandøy var i nær dialog med ungdom i kommunen. Dette gav seg mellom anna utslag i særleg høg svarprosent på undersøkinga blant dei eldste ungdomane i desse to kommunane. Inntrykket er også at ungdomspolitisk arbeid er relativt høgt prioritert i desse to kommunane. Spørsmålet er då om dette for det første er uttrykk for at dei to kommunane har kome lenger med ungdomsretta arbeid enn dei andre kommunane. Vidare er spørsmålet korleis dette påverkar haldningane blant ungdom, både til miljø og tankar om ei framtid i kommunen. Det vil vere vanskeleg å verifisere at det er medviten satsing på ungdom som har lagt grunnlag for at ungdom frå nokre kommunar oppfattar heimstaden annleis enn ungdom frå andre kommunar. Men at slike forhold har ein del å seie, kan i lys av resultatata frå denne undersøkinga ikkje utelukkast.

Dette opnar for nye spørsmål. Er det slik at engasjementet til ungdom og engasjementet i arbeidet retta mot ungdom varierer sterkt mellom kommunane? Kan dette i seg sjølv påverke haldningane til eige oppvekstsamfunn så sterkt som vi har sett i dei fire utkantkommunane? Dette er spørsmål det er verdt å ha med seg vidare, og som eventuelt kan danne grunnlag for nærstudiar av dei prosessane som er verksame i småsamfunn som Sandøy og Tustna. Spørsmåla er det som kan føre oss vidare, slik som på planeten der barnebokhelten Mika kjem i frå:

Der eg kjem frå bukkar vi alltid når nokon stiller eit morosamt spørsmål, forklarte han. – Og di djupare spørsmålet er, di djupare bukkar vi òg. ... – Eit svar er aldri noko å bukke for. Om eit svar kan høyrast både rett og lurt ut, så skal ein likevel ikkje bukke for det. ... – Eit svar er alltid det stykke av vegen som ligg bak deg. Det er berre eit spørsmål som kan peike vidare. (Gaarder 1999:72–74.)

Lat oss bukke, undrast og spørje vidare!

Noter

1. Det er i første rekkje blant dei eldste at det er variasjonar i svarprosenten frå kommunane. I denne aldersgruppa var svarprosenten i Rindal 92 mot 54 på Smøla. Av andre kommunar som er sentrale i framstillinga i denne artikkelen var svarprosenten på Sandøy 77, Tustna 67 og Halså 57.

Litteratur

- Båtevik, Finn Ove og Grethe Mattland Olsen (1999). *Ung i Haram. Ungdom og fritidsaktivitetar i Haram kommune*. Arbeidsrapport nr. 75. Volda: Høgskulen i Volda og Møreforskning Volda.
- Båtevik, Finn Ove og Grethe Mattland Olsen (2000). *Ung i utkant. Fritidsaktivitetar og tankar om framtida blant ungdomar frå sju kommunar i Møre og Romsdal*. Arbeidsrapport nr. 100. Volda: Høgskulen i Volda og Møreforskning Volda.
- Fauske, Halvor (1993). Lokal forankring og global orientering? Holdningar til heimstaden blant unge frå Oppland. I Heggen, K., J.O. Myklebust og T. Øia (red.): *Ungdom i lokalmiljø. Perspektiv frå pedagogikk, sosiologi, antropologi og demografi*. Oslo: Samlaget.
- Gaarder, Jostein (1999). Hallo! – Er det nokon her? I Busch, S.T. og H.J. Busch: «Vi ere en nasjon vi med». Lesebok 4B. Nynorsk ved Kåre Vigestad. Oslo: Det Norske Samlaget.
- Heggen, Kåre (1994). *Ungdom, identitet, kvalifisering. Ein studie av framtidsorientering i lokal kontekst*. Dr.polit.-avhandling. Trondheim, Pedagogisk institutt: Universitetet i Trondheim.
- Heggen, Kåre, Jon Olav Myklebust og Tormod Øia (1993). Ungdom og lokalmiljø – eit utsyn. I Heggen, K., J.O. Myklebust og T. Øia (red.): *Ungdom i lokalmiljø. Perspektiv frå pedagogikk, sosiologi, antropologi og demografi*. Oslo: Samlaget.

- Hougen, Hanne Cecilie (2000). *Ung i Notodden. Fritidsmønstre, rusmiddelbruk, problematferd og framtidsplaner*. Rapport 5/00. Oslo: NOVA.
- Myklebust, Jon Olav (1997). Livsløp og lokalsamfunn. I Frønes, I., K. Heggen og J.O. Myklebust (red.): *Livsløp. Oppvekst, generasjon og sosial endring*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Stefansen, Kari (1998). *Ung i Målselv. Fritidsmønstre, rusmiddelbruk og framtidsplaner*. Rapport 25/98. Oslo: NOVA.
- Sørli, Kjetil (1995). *Regional demografi. Metoder for å studere regional befolkningsutvikling og variasjon i atferdsmønstre*. Oslo: Tano.
- Øia, Tormod (1993). Frå bygd til forstad. I Heggen, K., J.O. Myklebust og T. Øia (red.): *Ungdom i lokalmiljø. Perspektiv frå pedagogikk, sosiologi, antropologi og demografi*. Oslo: Samlaget.

English summary

Youth in rural settings

Young people living in rural areas along the northwestern coast of Norway have been asked whether they would like to return to the area where they were raised to live as adults. The results vary a great deal from one district to another. In some municipalities many youngsters look upon a future in their home area as quite attractive. Even those who have moved in order to study after primary school often return every weekend to take part in the social activities at home. The article discusses these unexpected results in the light of different trends regarding youth in rural settings and some salient features of the communities in question.